

Körmendi Füzetek.

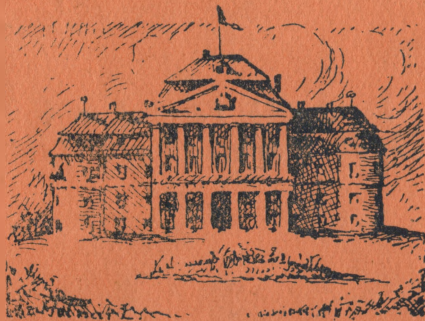
3. szám.

Szerkeszti : Dr. IVÁNYI BÉLA

PÁZMÁNY PÉTER *kiadatlan levelei.*

Irta és közli : Dr. IVÁNYI BÉLA.

(Epistolae ineditae cardinalis Petri de Pázmány.)

mend, 1943. „RÁBAVIDÉK“ nyomda és lapkiadóvállalat nyomása.

H-930
I 95

Ht

Tisztelettel felkérjük előfizetőinket,
hogy az *1943. évre esedékes elő-*
fizetési díjat a mellékelt postai
cseklapon befizetni sziveskedjenek.

Legközelebbi Füzetünk száma:
Képek Körmend múltjából.

Ht-930
195

Körmendi Füzetek

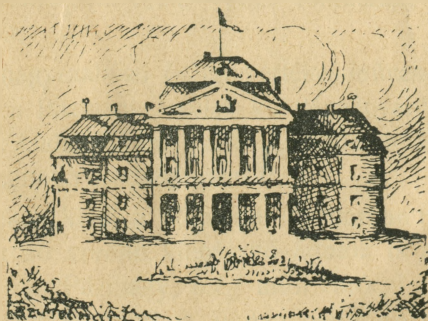
3. szám.

Szerkeszti: DR. IVÁNYI BÉLA.

Pázmány Péter kiadatlan levelei

Irta és közli: Dr. Iványi Béla

(Epistolae ineditae cardinalis Petri de Pázmány.)

BEVEZETÉS.

(A körmendi levéltár Pázmány levelei.)

Kétségtelen, hogy a magyar katolikus egyház legkimagaslóbb alakja Pázmány Péter volt. Élete és működése körül eddig már egész irodalom keletkezett, mely nemcsak a nagyszerű tulajdonságokkal ékes egyházfővel és hatalmas tudású ellenreformátorral, hanem a nemesveretű magyarsággal és ragyogó tollal író tudóssal, a magyar próza megteremtőjével is foglalkozik. A tősgyökeres magyarsággal író főpap minden levele, minden írása egyben gyöngyszeme a magyar irodalomnak s innen van, hogy írásait leveleit újabban buzgón kutatták, gyűjtötték és közkinccsé is tették.

A körmendi hercegi levéltárban a Pázmány levelek részben a „Majoratus ladula 30. nro 5.“ jelzet alatt őriztetnek. Ezeket Hanuy Ferenc volt budapesti egyetemi tanár, ma pécsi praelatus-kanonok 1911-ben „Pázmány Péter összegyűjtött levelei“ címen két kötetben közzétette. Hanuy kereste annak idején a körmendi missilis gyűjteményben lévő Pázmányleveleket is, azonban a gyűjtemény rendezetlensége miatt az összes leveleket csak hetek szorgalmas munkájával tudta volna föl kutatni, de erre ideje nem volt.

Hanuy nagyszabású és igen értékes művének megjelenése után a Pázmány levelek kutatása tovább folyt és 1936-ban Dr. Galla Ferenc újabb 39 kiadatlan Pázmány levéllel gazdagította irodalmunkat.¹⁾

A leveleken kívül a körmendi levéltárban Pázmány életére vonatkozó apróbb kiegészítő adatok is akadnak. Így pl. 1616-ban Pázmány, még mint turóczi prépost a király követeként a nádorhoz, onnan pedig Kassára küldetik. Küldetésének feladata volt, hogy „minden ember

¹⁾ *Galla Ferenc*: Harminckilenc kiadatlan Pázmány levél. Vác, 1936. 116—97. l.

csöndes békeességben legyen, mert akik háborút indítani fognak, azokat büntetés nélkül nem akarja hadni“ t. i. a király.²⁾

Természetesen Pázmánynak egészen más feladata volt, ugyanis Homonnay erdélyi fejedelem jelöltiségét kellett támogatnia.

Ugyanezen évben Pázmány, a turóci prépost, esztergomi érsek lett és érseki kinevezését II. Mátyás király Prágában ünnepélyesen Lépes Bálint magyar kancellárral hirdettette ki. Lépes ezen aktusról szeptember 29-én kelt levelében Batthyány Ferencet tudósítja és megírja, hogy: „Tegnap, ugymint zenttmiháli nap estin császár urunk eő fölsége eleiben kölletett mennem, beteges állapotom miatt ugyan csak székbén ülván, eő fölsége nagy solenniter *velem declaráltotta ki az uj érseket, Pázmán Péter érsek uramat.*“ A kihirdetés után Klezl kardinálishoz mentek, ahol Pázmány előtt „az kegyelmetek dolgáru is emlékeztem.“³⁾

Pázmány jó viszonyban volt Batthyány Ferencel, és a baráti viszony fennállt érsek korában is, jó embere maradt Ferencnek mindvégig és később, midőn Batthyáynak a koronás királya iránti hűsége megingott és Bethlen Gábor mellé állt, Pázmány volt az, aki jó szolgálataival Batthyány ezen elhajlását rendbe hozta, amint azt Pázmánynak Batthyányhoz irt és alább közölt leveléből látjuk.

Érdekes véletlen, hogy Batthyáynak Bethlennel való együttműködését egyik Szécsy is kifogásolta. Ugyanis Murányban 1621. május 19-én Szécsy György Somogy Miklósnak és Balázs deáknak, Dunántúl való tisztartóinak ezeket írja: „Bottiány uramnak izend meg, hogy ne bolondoskodgyék, hanem eő fölségének császár urunknak tartsa hivségét, Bethlenhez semmit ne bizzék, mert immár ittis az egész föld esziben vevén hittetlenségét Bethlennek, mind el állott tőle, az hada el oszlott, csak szalad immár. *Egy ilyen hittván emberért ne veszítse el magát.*“⁴⁾

²⁾ 1616. június 28. Pozsony. Gersei Pethő László levele. Kőrmend, missilisek. *Frideczky József*: Pázmány Péter, Budapest, 1942., 34—35. l.

³⁾ 1616. szeptember 29. Prága. Lépes Bálint püspök és kancellár levele. Kőrmend, missilisek.

⁴⁾ 1621. május 19. Murány. Széchy György levele. U. ott.

Ugyancsak egy Szécsy t. i. rimaszécsi Szécsy István volt az aki Pázmány 1621. június 28-án Bécsben kelt levelét (1. szám) és az erre adott választ Batthyányhoz, illetve Pázmányhoz juttatta.⁵⁾

Egyébként Pázmány működését a protestáns Batthyány Ferenc úgy látszik figyelemmel kísérte. Főfamiliárisa Plakovich János, aki sokat járt Bécsbe az udvarhoz, s aki urát tapasztalatairól állandóan tájékoztatta, nemcsak aféléket ír meg, hogy pl. öfölsége ma kiment nyulászni, hanem azt is, hogy Pázmány, Breiner a kamara elnök, Eszterházyval és Hagymásyval 1620. augusztus havában Bécsujhelyre mentek tanácskozni és „gondolom — írja — az mi földünk alapattya felől végeztek.“⁶⁾

Batthyány a katolikus papok közül nemcsak Pázmánnyal, hanem úgy látszik Sobri Márton vasvári örkanonokkal, vikáriussal és szombathelyi plébánossal is jó viszonyban volt. Midőn a Collalto-féle ostrom után a körmendi apácafejedelemasszony meghalt, Batthyány egyik főembere, Marusits Mátyás németujvári fővárnagy a temetési szertartásra Sobrit kérte föl. Sobri el is jött Körmendre, el is végezte a temetési szertartást és utánna Körmend *puszta utcáin* sétálgatva, a gazdátlanná vált körmendi apáca zárda javainak gondozását és megőrzését Marusits figyelmébe ajánlotta, ez azt vállalta is azzal a több főember előtt tett kijelentéssel, hogy neki az apácák javaiából úgy sem kell semmi.

Ezen tárgyalásról Sobri Pázmánynak jelentést tett, hangsúlyozván, hogy az apácák holmija egy olyan jámbor főember házában van, akinél kár nem történhet. 1622. végén Pázmány meghagyására Sobri a javakat nyugta ellenében Marusitstól elkérte azzal, hogy azokat az érsek „szentelni akarja.“⁷⁾ Nem tudjuk, hogy Marusits az apácák javait Sobrinak kiadta-e? Valószínűleg nem,

⁵⁾ 1621. július 3. Fölsőlindva. rimaszécsi Szécsy István levele. Ugyanott.

⁶⁾ 1620. július 14. Bécs. Plakovich János főfamiliáris levele. Ugyanott.

⁷⁾ „Emlekezhetik kegyelmed reaya a mikor az szegeni fejedelem Apachia aszszonnak temetesere hiuott uolna kegyelmed engemet, hogi setaluan a Körmendi puszta uchiakon, szollottam

annyi azonban tény, hogy Pázmány és Körmend közt ez volt az első, de nem utolsó érintkezés.

Említettük már, hogy Pázmány és Batthyány Ferenc jó viszonyban voltak. A köztük lévő viszonyt maga Pázmány jellemzi 1621. június 23-án kelt levelében, (1. sz. levél) melyben barátilag figyelmezteti Ferencet koronás királyának tett esküjére és a Bethlennel való paktálás veszélyeire. Ebben és a 2. számú levélben, mivel „egy nemzetségből, egy Hazából vagyunk“, fölajánlja jó szolgálatait és Batthyányt igyekszik királyával kibékíteni. Pázmány ezen ajánlatába belejátszott a politika is. Neki ugyanis legnagyobb ellenfele Bethlen volt, igyekezett tehát a fejedelem hiveinek táborát megbontani és pártját gyengíteni.

Batthyány úgy látszik hajlott Pázmány szavára, közvetítésével kibékült királyával és 1622-ben a nádorválasztás alkalmával a király Erdődy Tamást és Eszterházy Miklóst ajánlotta a katolikus, *Batthyány Ferencet* Turzó Szaniszlót a protestáns főurak közül. A választáson 80 szavazattal Turzó győzött.⁸⁾ Pázmány tehát nem hiába fáradozott, mert a király újfent kegyeibe fogadta Batthyányt.

Batthyány Ferenc és lobkowitzi Poppel Éva, erős és hitbuzgó protestáns szülők fiával, Ádámmal, Pázmány úgy látszik 1629-ben került közelebbi érintkezésbe. A hatalmas tudású, ékes szavú és akkor már nagyhirű főpap vonzó egyénisége Ádámmra oly mélységes hatást

uala kegyelmednek az Apachiak morhajok es ladaik feleöll, hagi kegyelmed olli gondot uisellien reaya, hog ualami ell ne ueszzen benne, mert iouendöbenis az kegyelmed megh maradekia se busullion miatta, kegyelmed ayanlais azzal magat, hagi kegyelmednek semmiék nem köll, melliet sok feö emberek eleöt beszelletem megh, seött maganakis Paszmani uramnak megh mondottam, hagi olli iambor feö ember hazanall uägion az Apachiak morhaia, kinell semmi karok nem leszen. Azert uram im Ersek uram w Nagysaga paranchollia hagi en az Captalanbul kegyelmedhez menniek, es az Apachiaknak morhaiokat kegyelmedtöll megh keriem, miuel hagi szentelni akarnaia w nagysaga öket“. 1622. december 12. Szombathely. Sobri Márton vasvári custos és vicarius levele. Ugyanott.

⁸⁾ Frankl Vilmos; Pázmány Péter és kora. II. k. 11. i.

gyakorolt, hogy ott hagyta a protestáns hitet és -konvertált, visszatért a katolikus valláshoz.

Ádám katolizálása 1629. őszén, szeptember havában, legkésőbb október elején történhetett. Ugyanis ezen év október 15-én, midőn Ádámot ezen cselekedetéért némelyek támadták és ezért Pázmánynak panaszkodott, Pázmány ekkor Ádámnak már mint katolikusnak ír vigasztaló levelet. E levélben az érsek kéri az Ur Istent, „hogy kegyelmedet szent lelkével vastagicsa és vezérelje, hogy ez sok világi veszedelmek között úgy menjen által, hogy az örök boldogságra jusson. Mert ugyanis minden világi állapot, csak ugyan egy kis árnyék, és egy semmi, mely hamar el mulik. Előttünk sok féle nagy urak és fejedelmek éltek, kiknek csak emlékezetek sem maradt, hanem a mint éltek, a szerint iutalmaztatnak mind örökké. Azért bizony igen méltó, hogy ez világi jókat csak úgy nézzük, mint álmunkat, és azon igyekezzünk, hogy az örök iokat el nyeriük. Mivel pedig az igaz Hit fundamentoma az örök életnek, azt mindennél inkább őrizzük.

Nem kétlem édes fiam uram, hogy kegyelmednek elég sok ostromi vannak, de az igaz Hitért embernek nemcsak szót kel szenvedni, hanem Martyromságotis, minthogy számtalan sok szentek aztis szenvedtek.

De édes fiam azt iól eszedben tarcsad, hogy isteni félelemmel és tökéletes étellel kel az igaz Hitnek kertét béárkolni. Mert a szent Irás szava az, hogy a mely ember el veszti az ió lelki ismeretet és bűnben merül, az hitbőlis könnyen ki esik. Azért kegyelmedet mint szerelmes fiam uramat kérem, hogy mindennapi ájtatos imádságokkal és tökéletes ió erkölcsökkel gyökereztesse magában az Istennek igaz ismeretit. És mihent valami terhét érzi lelkének, a szent gyónás által menekedgyék meg.“⁹⁾

Ádámnak atyja ekkor már régen nem élt. Ellenben élt még anyja, az erős protestáns, aki előtt Ádám katolizálását egyelőre titkolta. Ámde az okos asszony fiának Nagyszombatba és Pozsonyba való gyakori utazga-

⁹⁾ Körmendi levéltár: Majorat. Lad. 30. Ecclesiastica, nro 5.

tásait gyanus szemmel figyelte és 1629. október folyamán már sejtette, hogy Ádám nemcsak Illésházy Kata szép szemeiért járogat Nagyszombatba.

Ádám ugyanis október második felében anyjának megírta, hogy Katát feleségül akarja venni és ezért járogat Nagyszombatba. Arról, hogy ilyenkor Pázmányt is meg-meg látogatja, persze mélyen hallgatott. Anyja csak részben hitt fiának és megérezte, hogy Nagyszombatban nemcsak házasság, de valami más is készül.

1629. október 30-án fiához irt levelében az anya keserősége ki is robbant és fia sejtett terve ellen talán túl élesen fakadt ki, amivel éppen az ellenkező hatást érte volna el, ha a levelet még jókor írta volna. Ámde Éva asszony levele már elkésett, Ádám ekkor már katolikus volt!

Batthyányné levelének idevonatkozó része a következőképpen hangzik:

„Megadá énnékem az Kis Márton az énnékem küldött leveledet, melyben mit irgy énnékem ez mostani Posenba való indulásod felől meg érttettem. Melly dologról azt irhatom édes fiam; ha ez mostani odameneteledet a végre rendelted, hogy az én Nagy Szombati keserőségemet iobban meg ujécsad, az Istent meg tagadgyad, meg ismert igaz hitedet el változtassad és az igaz keresztyénséget el cseréllyed, énnékem afelől csak ne is irgy soha semmit, mert azt édes fiam tekelletesen el hidgyed, mihelen ezeket meg cselekeszed, abból az léssen, hogy mind Istenedtől el szakacz, s mind én tülem örökké el válsz, mivel penig örökké el válsz, én bizony ez világ szeréntis mindgyárt el akarok tüled válni, seőt azt akarom, hogy *soha csak hiredet se halljam, és ugy ki vetlek szivemből, mintha ingyen sem én szültelek volna ez világra.* Jól meggondolkodgyál azért édes fiam felőle, hogy ez világi ideig valókért az örökké való mennyei iót el ne cseréld, mert azt iól tudgyuk ez világ immár sokat és nagy rendeken valókat is édesgetvén meg csalt és hálójában kerétet, kik közzül sokan az után, ha lehetet volna, meg fordétották volna dolgokat, de nem levén módgyok benne, végreis gonoszul jártanak.

Ha pedig az véghez mégy oda az mint irod, hogy annak az böcsületes Urnak leányát jó lelki ismerettel és mind magadnak s mind annak lelkének kára nélkül el akarod venni, kiből az én tevésemet is akarod érteni, arról azt irhatom, hogy nemhogy ellenzeném, de inkább dicsérem és akarom, s tudod pedig, hogy első kezdőis én voltam az dologban és most miért ellenzeném? Seőt azt mondom felőle, hogy ha Magyarországban akarsz megházasodni és *hiteden valót akarsz el venni* én bizony sem szebbet, sem jobbat, sem böcsületesb atyátul, anyátul és nemzetből valót, sem hozzád illendőbbet nem tudok annál, csak úgy legyen az, mint előbbis meg írtam, hogy annakis az böcsületes kis aszonnak lelkének sérelme és kára ne következék belőle, kit ha tudnám, hogy úgy lenne, én bizony ahoz sem szólnék semmitis. Melly mostani utad, hogy ez utolsó írásom része szerint lehessen, im a végre a minek szerét tehettem, ugymint 200 forintot küldöttem költségre, jóllehet bizony magamnál ez sem volt, hanem Csáki uratul kértem az Mancza pénziből, csak hogy abbólis fogyasztásod ne legyen. Ha pedig ugyan arra való szándékul mégy oda Illésházi uramhoz, tudod azt, hogy nem valami köz ember gyermeke vagy, és efféle dologban nem méltó, hogy csak az udvar népével menyny oda, mert az ü kegyelmek böcsületinek tisztesség adassék, de afféle házasság dolgában kevesebbet tudnak az öreg embernél, más az egyszer illienkor köll melletted az böcsületes öreg fő embereknek lenni, az kikkel böcsületet valhas és tanácsokkal tarcsanak, mert most ott olyat mondhatsz, hogy jó volna meg halnod, hogy sem szódat meg másétanod. Azért Horvát Bálint uramat több fő emberekkel együtt el vigyed veled, én magamis meg írtam Horvát Bálint uramnak, hogy ha az végre mégy föl és hivatod, hogy el menjen és melletted legyen. Melly utadat adgya Isten édes fiam lelkednek idvösségére, nemzetednek tisztességére és minnyájunk örömére legyen.“¹⁰⁾

¹⁰⁾ 1629. október 30. Szent Gotthárd. Poppel Éva levele. Körmend, missilisek.

Poppel Éva asszonynak tehát a házassági terv módfelel tetszett, de annál inkább ellenezte a konvertálást, amelyről ekkor még nem tudta, hogy az már befejezett tény. Nem tudta, hogy Pázmány ellenreformátori tevékenységének egyik legnagyobb diadalát aratta akkor, amidőn Ádámot a katolikus egyházba való visszatérésre rávette. Természetesen Batthyányné előtt fia lépése sokáig titokban nem maradhatott, s noha a levelében foglalt fenyegetéseket nem váltotta be, s fiával az érintkezést tovább is fenntartotta, mégis az anya és fia közti bensőséges viszony megbomlott és soha többé helyre nem állott.

Ádám katolizálásával azonban válságba jutott a házassági terv. A rokon és protestáns Illésházy Katát Ádám csak szentszéki dispenczióval vehette volna el, ennek elnyeréseért tehát Rómához fordult, természetesen Pázmány segítségével. E tárgyban Ádám Pázmánynyal elég sűrűn levelez és arra kéri, hogy Rómában eszközölje ki, hogy a pápa a dispencziót föltétel nélkül adja meg.

Bár a Szentszék, — amint látni fogjuk — igen nagyra értékelte Ádám konvertálását, s Róma pontosan tudta, hogy Ádámmal Nyugat-Magyarország jó része visszatért a katolikus egyházba, azonban a dispencziót föltétel nélkül még sem adta meg és 1630. február 16-án Pázmány Nagyszombatból megírja Ádámnak, hogy „az Pápa akarattjával nem birok és arrul bizonyost nem irhatok ami nem rajtam áll.“ Dacára annak, hogy Ádám érdekében Rómában a „császár“ is közbenjárt, Róma még sem engedett és „az religiónak condiciója nélkül“ nem akart dispencziót adni. Így tehát az Illésházy Katával tervezett házasság terve megbukott és Ádám gróf 1632-ben báró Formantin Auróra Katalin udvarhölgyet vezette oltárhoz és vette nőül.

A körmendi levéltárban meg van a dispenczió és a királyi consensus körül Batthyány Ádám és Illésházy Kata szülei, Illésházy Gáspár és felesége, született gróf Turzó Ilonával folytatott levelezés, melyekből Ádám megteréséről is kapunk részleteket.

Mindenekelőtt Illésházyné, az anyósjelölt, 1629.

december 16-án Trencsénben kelt levelében Ádámot inti, hogy „a mélyen való gondolkodásnak és a gyakorta való italnak békét hagyjon kegyelmed, hanem csak a józan-ságban és könyörgésben mulassa idejét kegyelmed.“¹¹⁾ Ugy látszik a leendő anyós intése nem sokat használt, mert az italozás mérséklését Pázmány is ajánlja, 1634. július 7-én Ádámhoz intézett levelében. Ádám gróf ugy látszik inkább békét hagyott a mélyen való gondolkodásnak, mint az italnak. 1630. elején azután már inkább a dispensáció kérdésével foglalkoznak a levelek. Ezen év január 5-én Illésházy Gáspár ír Ádámnak, fölemlíti a dispensáció kérdését is, és levelében teljes határozottsággal a föltétel nélküli dispensációhoz köti magát. „Cardinál uramnak eő nagyságának ezen dologban kegyelmedhez sinceritását és patrocíniumját im hallom és értemis levelébül, hogy végig continuállja engedgye Isten, és talám énis az én vékony szolgálatimmal eő nagyságának megszolgálhatom kegyelmedhez mutatott ió akaratot.“ Kéri, hogy „minemü válasza leszen császár urunktul eő fölségétől, értésemre adni el ne mulassa : Az én kegyelmedhez tökéletes ió akaratomban s atyafiságomban ne kételkedgyék, soha abban meg nem fogyatkozik, mert én szómnak embere akarok lenni, — írja —, csak kegyelmedis szerenkedgyék, s *legyen conditio nélkül, aminek meg kell lenni*, s hozzám pediglen hogy hasonló sinceritással legyen és feőképpen, hogy vallásában állhatatos legyen, kívánom, kiért Istennek könyörögiön fölötte méltónak mondom : mert az eő szent malasztia által ember távosztathattia mindennemü késérteteket, nélkül érkeszhetnek emberre, aminthogy ugy értem, hogy kegyelmedis nem üres azoktul, de az Istenért kérlek édes szerelmes és nekem kedves öcsém és meghit Jonátám, ne bocsásd szivedhez az Jesuitáknak emberi találmánybul szerzetet ratiokat, mert lolkomre mondom, hogy nem építhet raitok kegyelmed, veszedelemre viszik az szegén lelket, maragy meg az Istenért az meg osmert igaz vallásban, meg áld az nagy Isten el hid édes Bottiánim, akinek többel

¹¹⁾ 1629. december 16. Trencsén. Turzó Ilona, Illésházy Gáspárné levele. Ugyanott.

tartozunk hogy sem az embereknek, nem türhetem, hogy meg ne irjam ami nehézség volna szivemen, mert igaz vagyok hozzád. Minap nálam vala Jakusits uram mind annyostul, tőlök igen kedvem ellen való szót hallék kegyelmed felől. *hogy látta volna mikor Bécsbe meg gyónt volna az Érsekhez*, ha az ugy volna bännám, iölehet én beszédeknek nem adék hitelt, hanem mégis az nagy Istenért legyen erős hitiben, és minden léleknek nem adgyon helt, meg próbálván öket, ha Istentul vannak.“¹²⁾

E levélből nyilvánvaló tehát, hogy 1630. elején Illésházy még mindig nem tudta, hogy Ádám konvertált, tehát katolizálását sikerült neki még ekkor is titokban tartani.

1630. január eleje óta már majdnem három hónap eltelt és a dispenczió ügye még mindig nem dőlt el. Illésházy közben ugy látszik behatóan érdeklődött ezen ügy iránt és Ádám gróf megküldte neki folyamodványának (supplicatiójának) másolatát. Ámde ezzel Illésházy nem elégedett meg, hanem, — írja : „Igen akartam volna látni Cardinál uram commendációjának mását, de mivel meg nem adta, nem tehetek róla, veszem eszemben az suplicationak formulájából mit akar eő nagysága, azt irhatom azért kegyelmednek, hogy ha az eő fölsége császár urunk consensussában léssen valami olly declaratió, én jó lölki ösmerettel nem acceptálhatom, nemis acceptálom ; az dispensatiót az mi illeti, ahoz noha eleitul fogvást nem akartam szólni, mivel jó szentséges pápátul sem egyéb képen, sem másképen, neque divino, neque humano jure nincs semmi dependentiám, mind azáltal csak az is akadált téssen az dologban fölöttébb...“¹³⁾

Telt mult az idő, a hivatalos apparátus akkor, a közlekedés lassúsága miatt még sokkal lassabban működött, mint ma, mégis 1630. május dereka táján megérkezett Illésházyékhoz a császári consensus, de — *föltétel* *lel* *kel*. Illésházyék a császári consensust egyszerüen visszaküldték, Illésházyné pedig vállalkozott arra, hogy

¹²⁾ 1630. január 5. Trencsén. Illésházy Gáspár levele. U. ott.

¹³⁾ 1630. március 24. Trencsén Illésházy Gáspár levele. U.ott.

levélben tudatja Ádámmal, hogy Illésházy Katára ezek után ne számítson.

Illésházyiné Ádámmal intezett levele a következőképpen hangzik :

„Édes Eöcsém uram, ez kis levelemet miért kellett mostan irnom kegyelmednek, két dolog kényszerített reá: Egyik az én tökéletes atyaffisságom, mellyel miolta megismerem kegyelmedhez szerelmes urammal együtt igyekeztem lenni, voltam is, kire nézve reménlettem azt, hogy mostis kegyelmed szerelmes uramtul fog irni énnekem, de miért nem cselekedte kegyelmed, az okát már részben megértettem : noha mindazáltal úgy mint Nénének mégis köllöt volna irnia kegyelmednek : de igen hamar kezdett elfelekezni rólunk kegyelmed, hova léssen tovább ? Noha az igaz vérség (mivelhogy atyaffiak vagyunk) azt nem mutatná, de azt én kegyelmed jó akaratyára hagyom. Másik oka pedig ez, az édes uram császár urunktull eő feölségétull megszerzet consensussát ide hozta, bezek édes kedves eöcsém uram, nem ez vala az fogadás, hogy kegyelmed condicióvall kezéhez vegyen afféle levelet, juthat kegyelmednek jól eszében meg profétálámé, hogy heába való léssen az kegyelmed fáratsága és nemis adgyák úgy amint mi kívánnyuk : de akkor az vala az ajánlás, hogy ha úgy nem lesz, nemis veszi el kegyelmed, de igen megcsalatattánk az aránt. Jusson csak eszében kegyelmednek édes eöcsém uram az én mondássom hogy Bánban valánk, azonképpen Lipótbanis, szinten most esztendeje ; nem intettemé kegyelmedet, hogy kegyelmed inkább békét hagyott volna ennek az dolognak, hogy sem mind magának, s mind nekünkis nagyobb gondot szerezzen vele ! Így lévén azért már az dolog, hogy sem mind kegyelmed, s mind magunk tovább törödgyünk az dologban, seött az kegyelmed édes Anyais (aki mostan elég nagy keserüsségben van), szakaszuk végét az dolognak és amint szerelmes uram levelébül megérti kegyelmed, lásson maga más dolgaihoz. Én az ur Istentül minden áldássit kívánom kegyelmednek, vezérelje az kegyelmed elméjét az eő szent lelkivel, hogy nem csak ez világi állapottyáról, de az örökké való megmaradandó jóru is gondolkodgyék kegyelmed. Valamiben

édes öcsém uram az Istennek nincsen akarattya, mindenben módot talál eő szent feölsége hogy megbomoljon. Adgyon az ur Isten kegyelmednek kedve szerint jeövendeöbenis oly személyt akin kegyelmed elméje megnyugodgyék, minket pedig tarcson kegyelmed igaz jó akaró atyaffiainak, minthogy azokis vagyunk és szolgáltatasson velünk kegyelmed, nagy szeretettel amiből tudunk szolgálunk kegyelmednek.

Mi reánk pediglen kegyelmed ezért az dologért ne neheztelleyen, mert igazak és tökéletessekis valánk mind adig mig az mi ajánlásunk tartá: de minthogy többit köll Istennek engednünk hogy sem ez világnak, ahozképpest már tovább nem léphetünk.“¹⁴⁾

Illésházyné fenti levelében megemliti, hogy Batthyányné most elég nagy keserüségben van, amire meg is volt minden oka, egyrészt mert most már tudta, hogy Ádám fia katolizált, másrészt pedig az sem maradt előtte titokban, hogy Illésházy Kata nem lesz fia felesége. Ebben az esetben is Illésházynéra hárult az a kényes és éppen nem irigylendő feladat, hogy a már ugyis elkeseredett anyával tudassa az Illésházy családnak ezen házasság ügyében elfoglalt álláspontját. Mindezt vigasztaló szavakkal, szép hegedü szóval kellett megirni és Illésházyné ugyanakkor amidőn Ádámnak megírta, hogy most már lásson egyéb dolgai után, mert Katát nem adják neki, levelet intéz Éva asszonyhoz is, melyben Ádám ügyeiről nyíltabban és így érdekesebben ír. Hivatkozik levelében Éva asszony okosságára is, amivel könnyebben fogja ezt a dolgot „megrostálni“. Illésházyné vigasztaló soraiban kitér Ádám katolizálására is, tehát ekkor már anyja is tudta, hogy fia a protestantizmusra nézve végleg elveszett. Illésházyné e kérdéssel kapcsolatban nem sajnál a persvadeáló Pázmánynak is egy burkolt vágást juttatni.

A Batthyánynének szóló levél tartalma a következő:

„Én édes Asszonyom Ángyom! Minthogy szerelmes uram császár urunktul eő feölségétől öcsém uram általa megszerzett consensussát vissza küldette, az okát talán

¹⁴⁾ 1630. május 21. Trencsén. Turzó Ilona, Illésházy Gáspárné levele. Ugyanott.

tudgya kegyelmed. Ha penig nem tudná, oka az, hogy eöcsém uram nekünk arra felelt vala, hogy ha condicióval lészen a levél, nemis veszi el eökegyelme és maga vallásábanis álhatatos és tökéletes maratt, akit be nem tellessítette, mert mindenvoltaképpen már a vallását megváltoztatta és a levél is condiciókra mutat. Azért édes asszonyom ángyom, mi valamire feleltünk volt, mind eddigis ugyan tökéletesen, kárunkkal sem gondolván megállottuk és a jó atyaffiságot szentüll megtartottuk, mellyet ezutánis Isten éltetvén bennünket, azon tökéletességgel kegyelmedhez készek vagyunk megtartanunk: kegyelmed mégis minekünk parancsollyon és szolgáltatson velünk, igaz atyaffiusságunkat minden üdeöben megtapasztallya. Tudom én édes Asszonyom, hogy állattýára elég nagy kesserüssége van kegyelmednek az hitnek megváltoztatása miatt, de kegyelmed ne törögdgyék felettébb raita: Olly okos Aszonnak esmértem lenni kegyelmedet, hogy tudgya kegyelmed ezt a dolgot megrostálni.

Lám szent Ágoston ugyan szent háromság tagadó volt s rettenetesen nagy eretnekségben uszott, de az annya, ugy mint Monika, sok szép keresztyéni imádsággival és könyörgésekkel az eö lelkét megnyeri. Az kegyelmed fiais még iffiu ember, ki tudgya mi lehet ideö jártában, ne talántán az ur Isten megszálván az eö szüvét, vissza megtéréti az igaz utra eö kegyelmét: Mert valamit meg cselekedet, kénszeritisbül cselekedet s az sok keölemb keölemb féle persvaziókkal rá vették, noha nem kellett volna bezzeg azt cselekedni, mert embernek nem jó hitivel játszani. Én bizony eleget intettem, hogy itt volt, tudgya jó öcsém, seött könyvecskéttis adtam volt olvasni, mint s hogy vették rá, eö kegyelme leg jobban tudgya. Ez noha már semmiben mulik, de mind azon által mi bennünk egyebet talál kegyelmed, csak az egy igaz jó akaratot s atyaffiságot. Minthogy soha gonoszat nem kívántam édes eöcsémnek, mostis olyan buzgó szeretetből kívánom, hogy az ur Istennek az eö szent áldássá maradgyon eö kegyelmén s rendellie eö kegyelmének olyan személlt, akin mind kegyelmed s mind eöcsém uram elméje meg nyugodgyék. Isten tud-

gya édes aszonym ángyom miért multt el, mert ha így ment volna végbe a dolog, ami gyermekünknek is soha nem szolgált volna idvességére, seőt magunknak is örökkévaló bu bánatot szerzet volna. Ha pedig úgy mint kegyelmed s mi kívántuk, meg lehetet volna, talám mégis valami reménség lehetet volna az dolog felől, de Isten neki, megrostálván jobban az feleől meg irt okokat kegyelmed, gondolom igen igen könnyen által értheti. Bizony dolog, reánk kegyelmed nem neheztelhet, mert rajtunk semmi sem multt, hanem látván afféle mód nélkül való dolgot, minthogy lölkünk esmérési ellen volt, inkább félbe hattuk, ám Isten neki, nem rövidült meg az Urnak az job karja.“¹⁵⁾

A Katával való eljegyzés fölbontása az Ádám és az Illésházy Gáspár családja közti jó viszonyt egy pillanatra sem zavarta meg. A levelezés és egymás látogatása teljes szívélyességgel ez után is tovább folyt és amidőn Katát 1632. telén iktári gróf Bethlen Péter Hunyad és Máramaros vármegyék főispánja eljegyezte, a család Ádámot a menyekzői lakodalomra változatlan szeretettel invitálja, s lehet, hogy Ádám erre el is ment.¹⁶⁾

Javában folyamatban volt még Ádám dispenzációs ügye, amidőn az akkori pletykakedvelők a katolizálással kapcsolatban furcsa híreket kezdtek Ádámról terjeszteni. A mind hangosabban és széltében forgalomba hozott hírek természetesen Pázmány fülébe is eljutottak, aki 1630. március 25-én kelt levelében Ádám előtt mindezeket szóvá is tette. Pázmány ezen leveléből tudjuk meg, hogy Ádámról miféle híreket koholtak, amelyeket Ádám valószínűleg megcáfolt, mert közte és Pázmány közt a baráti viszony ezen levél után is zavartalanul fennállott a —síríg.

Pázmány ezen keringő hírekről tehát a következőket írja: „Nem egyszer kétszer, és nem csak közembe-rektül, hozának ez el mult napokban szomorú híreket,

¹⁵⁾ Ugyanezen dátum alatt kelt a Poppel Évának szóló levél is.

¹⁶⁾ 1632. december 6., 1633. január 9., június 6. és 20. Trencsén Illésházy Gáspár levelei, 1633. július 7. Trencsén, Turzó Ilona levele. Ugyanott.

mellyeket noha én el nem hüttem, mind az által, kegyelmedhez való igaz ió akaratom arra visz, hogy el ne titkollyam kegyelmedtül, sőt magátul ércsem honnan és micsoda fundamentomból támadtak ezek az alkalmatlan vélekedések.

Azért édes fiam uram, it az emberek nylván azt beszéllek, hogy kegyelmed Illésháziné aszonyomnak és másnakis nagy esküvéssel mondotta, hogy csak tettetés és szín, valamit mivel és mutatot kegyelmed ekkoráig az régi igaz Catholica Pápista hitnek követésében és hogy ezt csak azért tette, hogy az dispensatiót megnyerhesse. Töb sok efféle alkalmatlan dolgokat beszélnek, mellyeket és bizony ilyen böcsülletes nagy uri ember felől soha el nem hittem. Mert nem hogy Isten előtt, de világi mód szeréntis, sem tisztességet, sem böcsülletet nem érdemlene, aki az hittel így iádczódnék. Kegyelmedbe pedig én soha semmi efféle dolgot nem tapasztaltam: sőt mikor kegyelmed maga ió indulattából meg gyónék, akkor az minemü levelet irt kegyelmed maga kezével, nállam vagyon, és az Istentul meg mutatot igazságnak követésének erői bizonsága.

Azért édes fiam uram, az egy Istenre kénszeritem és kérem kegyelmedet, hogy magát prédáiul ne adgya az veszedelemnek, és aztis az gonosz hirt nevet töröllye le, és nekem maga kezével irion minden bizonyost, had dughassam bé száiokat azoknak, a kik ilyen rut gyalázatos dolgot beszélnek kegyelmed felől.

E mellett a mint Posonban szóllottunk gyónnyék meg Bécsbe és Aszonyomnak az kegyelmed szerelmes annyának is irion. Végezetre ha kegyelmed ió akarattya, az mint Posonban beszélénk, egy papot vagy Jesuitát tartson kegyelmed udvarában, a ki naponként az igazságot tanicsa. Én meg szerzem, csak ércsem az kegyelmed akarattját.

Mind ezekrül kegyelmedtül választ várok. És ezek maradgyanak csak magunk közöt. Ha kegyelmed ezekre rend szerént választ nem ir, magamis gyanakodni fogok. De valamig az nem leszen, higgye kegyelmed, hogy én bizony semmi helyt nem adtam az előbbi szóknak.¹⁷⁾

¹⁷⁾ Kőrmendi levéltár: Majorat. lad. 30. Ecclesiastica, nro 5

Valószínű, hogy Ádám ezen pletykákat levélben megcáfolta s ennek hatása alatt Pázmány nyilván bédugta szájokat a pletykázóknak, mert erről a témáról többé szó nem esett.

Visszatérve most már Ádám katolizálásának római hatására, Róma valóban nagy horderejű dolognak tekintette Ádám konvertálását, s ezt fényesen bizonyítja, hogy VIII. Orbán pápa 1630. május 18-án brevét intézett Batthyány Ádámhoz, melyben ékes szavakkal dicsőíti cselekedetét és biztatja, hogy legyen buzgó és tevékeny tagja az egyháznak.¹⁸⁾

18) V R B A N V S P. P. VIII

Dilecte fili. Nobilis vir, salutem et Apostolicam benedictionem. Patefaciunt Pontificiae claves Nobilitati Tuae portas regni coelestis, dum te ad Romanae Ecclesiae gremium ea consilia deducunt, quae habentur lumina spiritus sancti fideles animas e faucibus Inferorum eripientis. Gaudemus, virtutem atque auctoritatem Nobilitatis Tuae, quibus armari se in Hungaria gloriabatur impietas, fieri nunc pro ditione Beati Petri clypeum salutis, animae tuae sempiternos triumphos pollicentis. Leva nunc dilecte fili manus tuas ad mandata Domini, quae dilexisti, arripe gladium ancipitem, quod est verbum Dei, atque senitere, ut subditi omnes herile exemplum secuti, e cordibus suis te suadente, eliminent dogmata haeresum, quae sunt monstra Inferni evomentia venenum mendacii ad decipiendos populos non credentes. Aderit piis conatibus assidua custodientis Angeli sollicitudo ignito gladio coruscans, ut peccata Coelum oppugnantia eyciantur ex eorum animis, quos par est fieri Paradisum Domini florentem, fructibus honestatis, et manantem fontibus aquae salientis in vitam aeternam. Nos certe, qui in solio Pontificiae Maiestatis pro Dominicae plebis salute excubamus, accuratissimis precibus conabimur conciliare tibi patrocinium Omnipotentis. Interea complectimur Nobilitatem tuam brachiis Apostolicae charitatis dilecte fili, cui paternam benedictionem impartimur et Catholicae fidei gloriam gratulamur. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris, die XVIII May MDCXXX. Anno Pontificatus Nostri septimo.

Joannes Ciampolich

Kivül címzés: Dilecto filio Nobili viro Battiano Baroni Hungaro.

Eredetie hártján, kívül a halász gyűrűs töredékes zárópecsét, mely pléhtokkal van borítva. Majorat. Lad. 30. Ecclesiastica. nro 3.

A halászyűrűs pecséttel ellátott pápai brevét Pal-lotti kardinális, bécsi pápai nuncius juttatta el Ádámhoz, és kísérő levelében maga is lelkes és áradozó szavakkal gratulál Ádámnak.¹⁹⁾

Fraknoi Pázmányról irt nagy művében említi, hogy midőn az érsek 1632-ben Rómába utazott, "a világiak soraiban egy Batthyány gróffal találkozunk." Ezen állítását Lippay Gáspár egy 1632. március 14-én kelt és Koháry Péterhez intézett levelére alapítja, aki azt írja, hogy: „Batthyány uramot Cardinál urunk el vitte magával Rómába.“²⁰⁾ Ha ez tényleg így volt, akkor Pázmány egy előttünk ismeretlen Batthyányt vitt magával, és nem Ádámot, mert Ádám levelezéséből meg tudjuk állapítani, hogy ő március 27-én, április 6—9-én, május 9, 15-én itthon volt és május második felében éppen Eszterházy Miklós meglátogatására készült.

Ádám gróf megtérésével, a cuius regio eius religio elve alapján megindult az uradalmain élők katolizálása is. Ez a folyamat nem mindenütt ment simán, s az alattvalók itt-ott ellentálltak. Körmenden is lassan haladt a katolizálás, mert 1634. tavaszán Sennyey István győri püspök azt írja Ádámnak, hogy: „Az körmöndiek közül eginehanian monták, hofi ha Márton papot az ki Eörsy praepost uinnék közikben, megh térnének hamarabb. Azert kegyelmed csiak magától irion eggi leuelet Cardinál Vramnak es kerie hofi bocsássa ide csiak ollian formán, miuel Isten segetsegebol az kegyelmed ioszágában az relligio elő menne, csiak uolnának egihazi emberek, azert kéri kegyelmed mutassa ideis io akarattiát es kulgie által, es hog kegyelmed ennekemis tött emlékezetet felölle es énis igen akarnám. Réméllem nem keues hasznot tenne közöttiük.“²¹⁾ Márton pap, az örsi prépost alatt nyilván Sobri Mártont kell értenünk, akit Körmenden tényleg ismertek s akihez a nép úgy látszik bizalommal viseltetett. Valószínű, hogy Ádám gróf szót fogadott Sennyeynek és ebben az ügyben Pázmányhoz fordult, s

¹⁹⁾ Majorat. Lad. 30. nro 4.

²⁰⁾ *Frankl*: I. m. III. k., 8. l.

²¹⁾ 1634. június 17. Sopron. Sennyey István győri püspök levele. Körmend, missillisek.

így kerülhetett Pázmány Körmenddel másodizben is kapcsolatba. Hogy azután Pázmány teljesíthette-e Ádám gróf kérelmét, arra — sajnos — adatunk nincs.

1635-ben gróf Csáky László, aki Ádám nővéreinek Magdolnának férje, — tehát Ádám sógora — volt, s akinek a háta mögött voltaképpen Ádám anyja, Poppel Éva állott, a bécsi udvarban akörül forgolódott, hogy a Batthyány ingatlanok Ádám anyja Ádám és nővérei közt fölosztassanak. Bár a bécsi tárgyalások titokban folytak és a király főbb tanácsosai előtt fordult csak meg az ügy, erről Ádám gróf mégis tudomást szerzett, mert egy N.P. betűk mögé huzódó ismeretlen levélíró Francsics Péternek, Batthyány emberének megírta, hogy: „Titkos dologh, hogy Chiaky László ő nagysága ez el mult héten iüth meg Béczbül,“ két izben is szemben volt a „császár“-ral az ur ő nagysága dolga felől, hogy mind Németujvár, Rohoncz és minden jószág „feöl oszollion“. És „mind az Gardinál és Palatinus uraim . . . Chiaki mellet vannak, ő nagysága magáruul jó gondot viselien, mert félő, hogy az pap urak ő feölségénél valamit Palatinussal együt ne effectuállianak, ezt Chiaki uram ő nagysága udvarában irtam Posonbul az Gardináltul jüttünkben.“²²⁾

A Csáky—Poppel-féle elgondolást Pázmány és a nádor úgy látszik igazságosnak tartották és ezért voltak Csáky mellett és valószínű, hogy ennek hatása alatt Ádám gróf kénytelen volt 1636-ban anyjával egyezséget (transactio) kötni, amelynek értelmében anyja átengedi fiának Szalónakot, viszont Ádám anyjának eltartására, továbbá nővérei Erzsébet és Borbála kiházásítására átengedi Gereben várát és uradalmát 26.000 forint értékben. Ezen egyezséget azután a király is helyben hagyta, tehát Pázmány intencióinak is megfelelt.²³⁾

Mint érdekességet meg kell említenünk, hogy Széchényi Györgynek az egyházi pályán való emelkedését Pázmány segítette elő. Ugyanis 1635. december 28-án Nagyszombatban kelt oklevélben Pázmány Püský János szkalkai apát helyére, aki szent tamási prépost

²²⁾ 1635. szeptember 25. Pozsony. N. P. levele. Ugyanott.

²³⁾ Acta Antiqua, Körmend, Alm. I. Lad. 8. nro 147—148.

(sőt később kalocsai érsek) lett, Széchényit, tornai főesperessé nevezi ki.²⁴⁾

1635-ben Pázmány életének egyik legnagyobb alkotása, a nagyszombati (ma budapesti) egyetem valósult meg és november 13-án megtörtént az egyetem ünnepélyes megnyitása, amelyen résztvett Batthyány Ádám is.²⁵⁾ Az egyetem megnyitása után Pázmány már nem sokáig élt, 1637. március havában meghalt és április 3-án Nagyszombatban Batthyány Ádám gróf is ott állott a sirnál, hogy örökre elbucsuzzék barátjától, aki legnagyobb volt a nagyok közt.²⁶⁾

Az élő Pázmánnyal tehát Ádám gróf már többé nem „társaloghatott“, de szellemével igen, mert a nagyhirű németujvári Batthyány könyvtárban Pázmány szellemének termékei meg voltak. Egy 1651-ben kelt németujvári könyvjegyzék szerint megvolt a könyvtárban Pázmány imádságos könyve és imádságos könyvecskéje, továbbá a Kalauz, a magyar Postillák, a Balduinus ellen való feleletek és Pázmánynak a szent Írásról és az Ecclesiáról írott könyve.²⁷⁾

Ádám gróf tehát élvezhette Pázmány szellemét és élvezte is. Egy izben Rohoncon járt Ádám grófnál Lony Mihály a vasvári prépost, aki ekkor megfogadta hogy: „Az Bibliából öszve szedvén az bizonssághokat arra, hogy Christus Vrunk halála előtt az menniei kapuk be tive lettenek légyen“, ebben fog munkálkodni. Ezen működése közben eszébe jutott „boldogh emlékezetű Cardinal Pazmany Peternek az Husvét napi első Praedikatioya, ezt megh oluasuán csak hamar az előjáró beszéd után ugyan csak arrul ir ighen szipen és elegendő kippen megh bizonittia azon vallásunkat az sz. Irassbul, azért én sem keressuén mast töb heleket, Nagságodnak

²⁴⁾ Vatikáni levéltár, Róma. Processus Ecclesiarum XLI. kötet 390. l.

²⁵⁾ *Frankl*: I. m. III. k. 164. l. — *Pauler*: A budapesti egyetem története I. k. 8. l.

²⁶⁾ *Frankl*: I. m. III. k. 297. l.

²⁷⁾ *Catalogus librorum nonnullorum in arce Német Uyuar existentium etc. Anno Salutis nostrae 1651.* — Körmend, leltárak: V. ad fasciculum L.

csak azt akarám értessére adny, livin Nagyságodnak azon könyue, tudom Nagyságod megh oluassa.“²⁸⁾

Ime tehát Lony bizonyítja, hogy Ádám gróf nagy barátja szellemével valóban „társalkodott.“

Végül meg kell említenünk, hogy Zrinyi Péter egy 1637. március 18-án kelt levelének hátán Ádám gróf következő följegyzését olvassuk: „Palfine Aszoniom számára kel kernöm Jakosics vramtol az szent tetemben az kit Romából hoszot Kardinal vramal de iokora darabot es semi mencsegh nem hasznal.“

1. 1625. junius 28. Bécs.

Pázmány Péter levele Batthyány Ferenchez.

Spectabilis ac Magnifice Domine!

Isten kegyelmednek minden jót adgyon. Az kegyelmed mostani állapotat tekintuén, sok gondolkodásim utan, arra bírám magamat, hogy ez kis czedulauual kegyelmedet meg latogatnam. Mert noha ebben az haboruban, az sok gyanusagok és hamissan költöt gyűlöltetések valamenire el idegenítették az embereket egymastul, mind azon által meg gondoluan hogy egy nemzetsegből, egy Hazából uagyunk, aztis szemem elot viseluen, hogy az haborusag előtt kegyelmedel én minden időbe bocsülletes ió akarattal ugy alkottam, hogy nekem kegyelmed ellen panaszolkodasom nem volt. Viszontag enis tudua es szan-szandekkel okot kegyelmednek nem attam semi idegenségre. Azert titkon es csak ugy magamtul, hogy ebben bizony senki ez vilagon semit nem tud, ez kis irasomal akarom kegyelmedhez valo baratsagomat mutatnom.

Nem szükség, hogy elő szamlallyam, menyi sok költöt hírekkel es remensegekkel edesgettek eleitül fogva az embereket, most az állapot miben legyen, aztis kegyelmed lattya. Az kegyelmed állapotatutal mit remenlhessen kegyelmed, az en nem visgalom, de az közönséges dogot oly kárban látom, hogy auagy Török rabsagaban kel esni szeginy hazanknak, kit Isten el tauoztasson, auagy ő fel-segehez Coronas kiralyunkhoz kel folyamodni.

²⁸⁾ 1641. március 20. Szombathely. A győries i-zéssel irt levele Lony Mihály vasvári prépostnak, Körmend, missilisek.

De nem akarom az veszedelmek szamlalasaual terhelni kegyelmedet, mellyeket maga bölcz iteletiuel fel talalhat, hanem azon igyekezem, hogy meg tapasztallya kegyelmed, hogy en kegyelmednek igaz barattya uagyok. Azert kerem es intemis kegyelmedet, talallyunk modot benne, hogy, az kegyelmed személyének es regi böcsiilletes familiaianak io hire neue az keresztyensegben meg maradgyon es gyermekeireis ki teriedgyen. Tuggya kegyelmed, mely erős hittel meg esküt kegyelmed az mi kegyelmes Coronas kiralyunknak. Az Erdelyi feiedelmek segitsegeben mit kellyen biznya aztis kegyelmed eszében ueheti: vonodik talám az dolog, de bizony az vége roszt lesz, ha kegyelmed magában nem szál és meg nem tér. Bizonyitom az Istenel, hogy ezt csak magamtul irom, es senki magam kívül semit nem tud ebben. De ha kegyelmed meg hiszen, igaz szíuel igyekezem azon, hogy kegyelmed ő felsége gratiaiaban fogattassék es ha kegyelmed velem egyget ért, az Erdelyi feiedelemelis bizony uegbe uihettyük az bekeseget es nemzetsegünket eleinktül nyert szép szabadsagban meg tarthattyuk. Ha kegyelmed akarja, legyünk valahol szembe egymassal, intézzünk el mindenekeket, Isten rea segít az sok artatlan vér ontasnak el tauoztatasa. Errül bizony semit nem tud ő felsege, sem senki az vilagon, de ha kegyelmed szembe akar valahol lenni, eletemet tisztessegetem bizom, oly batorsagot szerzek, mint szinte ha bent (!) Uiuarban volna kegyelmed. Kérem azert kegyelmedet tegyen felre minden idegen gyanosagot, bizony en benem meg nem fogyatkozik kegyelmed. Mindenekeket meg nem irhatok, az mellyeket szoual kegyelmed eleiben teriesztek. Ha pedig kegyelmed ettüli magát meg vonsza, Isten előtt bizony nagy számadása lesz kegyelmednek. Kerem kegyelmedet irion választ kegyelmed.

Isten kegyelmedet tarcsa es algya meg minden jokkal.

Becsben 28 Juni 1621.

Kegyelmednek szeretettel szolgal

Archiepiscopus Strigoniensis m.p.

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino Francisco Bottyány, comiti comitatus Soproniensis,

agazonum regalium magistro, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario etc. Domino et amico observandissimo.

Eredetie egy iv papiron, kívül gyűrűs zárópecséttel. Pázmány sajátkezű levele.

2. 1621. julius 13. Bécs.

Pázmány Péter levele Batthyány Ferenchez.

Spectabilis ac Magnifice domine.

Istentől kegyelmednek minden jot kéuanok. Az kegyelmed leuelét, mellyet 10 julii Uyuarbol irt, ez estve kesőn hozá megh az Kinisperger uram szolgaya, melyben kegyelmed kéuannya, hogy megh iriam az magam tecczését ez mostani feől haborodot állapotoknak le csöndesséttéséről.

Vram, ebben az dologban az mit leuelre bizhatok csak az, hogy szemunkel lattyuk szegeny fogyaték hazanknak es nemzetségunknek naponkent valo romlását, melynek ha eleit nem veszük, kétség nelkül el kel hinny, hogy valamely későre, de csak ugyan *el fogy ez keues darab Orszagh.* Ha pedig mi arra gondot nem viselünk, Isten előttis szamadasunkban jáár, es ez vilagh előttis igen gyalazatos leszen. Kegyelmednek is Uram, mi haszna, ha várában vesztegh ülvén, sok szep uraságát el pusztettyak; nemis kétlem, hogy kegyelmed okos ur léuén azt által lattya, hogy valamely későre, de az mi kegyelmes Urunk es Coronas kiralyunk hűségére kelle tik kegyelmednek is terny. Erre való képest intettem kegyelmedet igaz hazafiságos illendeo szeretetből, hogy kegyelmed az eő folsége gratiaiaban helyheztetuén, előbbeni allapattyaban, uraságában tisztességében megh maradna, es ayanlottamis arra magamat, hogy az én vékony tehetségem szerént ebben eo fölségénél igazan es hiuen igyekezem törekedny, ha kegyelmednek erre valo akarattyat es el tökélllet szandekat eszemben vehetem.

Beszedemmel pedigh nem jaczom, nemis illik hozzam es bizonnyal elis higgye kegyelmed, hogy soha nemis cselekeszem, hogy kegyelmeddel vagy ficate vagy fucate tractallyak; de most is assecuralom abban kegyelmedet, hogy erőm es tehetségem szerént igazan kesz

vagyok fáradozny az kegyelmed személyének böcsülletes megh maradásában.

Hogy ha pedigh kegyelmed az maga személyet nezendeo batorsagban volna, akkor kellene köz akarattal derék tanacskozásban vennünk az közönséges békeségnek vegben vitelét, melyben el hittem; hogy Isten után modokatis találhatnank, kibeol kegyelmednekis nem csak ez mostani, de az következő Magyar Nemzetsegh előttis böcsülletes emlekezeti lenne.

Azért Uram ez az első kezdety az melybeol fűgh az töb dolgoknak el végezése, melyről ha kegyelmed engemet tudósét jo neuen veszem kegyelmedtől. Ezzel Isten tarcsa megh kegyelmedet jo egészségben es adgyon jo szerencset.

Datum Viennae 13 die Julii, anno 1621.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Ad serviendum paratus

Archiepiscopus Strigoniensis

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino Francisco de Bottyan supremo comiti comitatus Soproniensis, agazonum regalium per Ungariam magistro, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario etc. domino observandissimo.

Egy iv papiron.

3. 1628. augusztus 1. Sellye.

Pázmány Péter levele Batthyány Ferenc özvegyéhez Poppel Évához.

Szolgálatom ajánlása után, kiuanok Istentől kegyelmednek minden io akaroival és szerelmes gyermekiuel egyetembe boldog, üdvösseges sok iokat.

Az mint kegyelmednek it sellyei hazamnal ajánlottam vala magamat, hogy mind az kegyelmed böcsülletes személyét, mind pedig Csaki Laszlo vram öcsem allapattyat szemem előtt viseluen, valami hozzam fér es lelkem ismereti serelme nélkül lehetséges, mindenben örömet kedueskedem: Mostis ugyan azonnal ajánlom magamat es miuel latom, hogy Csaki vram elő kelő uri személy, es oly az kinek tekellates maga viseleseben kegyelmednekis iövendőbe nagy nyugodalma leszen, meg

akaruán ő kegyelméhez ebbenis mutatnom io akaratomat, az mely egy utat es modot fel talaltam, mellyen az kegyelmed ajanlása ő kegyelméhez futamatot vehessen, es az en atyafiui szeretetemis meg tapasztaltassék, azt ő kegyelmének meg jelentetem es tudom, hogy kegyelmednek meg beszelli, kegyelmed tarcson io akaroinak. Énis Istenemet kérem, hogy kegyelmedet vezereillye minden üduösséges iokra.

Sellyen, 1 Augusti 1628.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Esztergami Érsek

Kivül címzés: Az tekintetes es Nagysaghoss Poppel Eua Aszonnak, az nehai tekintetes es Nagysaghoss Bottyani Ferencz U. meg hagiót eözwegyenek etc. Nekem tisztelendő aszonyomnak adassék.

D. (ominae) Bottianiana.

Egy iv papiron, kívül gyűrűs zárópecséttel. Pázmány keze írása.

4. 1634. julius 7. Nagyszombat.

Pázmány Péter levele gróf Batthyány Ádámhoz.

Spectabilis ac Magnifice domine Comes fili observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione praemissa. Sok iockal algya es szerencseltesse Isten kegyelmedet aszonyommal es szerelmes gyermekiuel egygetemben. Igen el feletkezet kegyelmed ot az boldog állapotban az szegeny ven Emberekreol, az kiknek immar az fel labok az koporsoban. Hogy azért kegyelmednek eszében jutatnám magamat, akarám kegyelmedet ez levelemmel látogatnom es az kegyelmed jo egessege felől tudakoznom.

Ez mellet Atyay szeretettel kérem kegyelmedet mint szerelmes fiam Vramat, hogy ha kegyelmed maga életit es io egessegét szereti, fogaggya meg az én atyay intesemet es mérsekellye meg magát az bor italban; miuel ugy értem, hogy kegyelmed gyakorta kezdet excedalny az bor italban, ki ha ugy vagyon, bizonyos hogy idő nap előtt kegyelmednek mind életit s mind egessegét el fogyattya. Azonnis kérem kegyelmedet, hogy kegyelmed

Aszonyomnak szolgálatomat ayanluán es ez leuelemet eő kegyelme előt el oluasúan, én szommal kerie kegyelmed eo kegyelmét, hogy valamint életit es egészségét kéuánnya kegyelmednek, tartoztassa kegyelmedet az bor italtol. Engemet tarcson kegyelmed mindenkor jo akaro Attyának. Ezzel az Vr Istennek beoséges áldása maraggyon kegyelmeden.

Tyrnauiae 7 Julii 1634.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Ad seruiendum paratus

Cardinalis Pazman

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino comiti Adamo de Bottyan, partium regni Hungariae trans Danubianarum et praesidiorum oppositorum Canisae supremo generali, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario etc. Domino filio observandissimo.

Egy iv papiron, zárópecséttel.

Pázmány ezen intő levelére Batthyány Ádám a következő levéllel válaszolt:

1634. julius 11. Rohonc.

Illustrissime et eminentissime Domine

et Pater plurimum venerande.

Salutem et mei servitii addictissimam in gratiam.

Illustrissimae ac eminentissimae dominationis vestrae commendationem.

Vetem az Nagyságod levelet, es miuel az Nagyságod illi szegeni io akaro szolgálairol el nem felletkeszven es levele által latogatatvan az meliet megh nem tudok Nagyságodnak szolgálai illi io akaratiaról es graciaiaiert hogi mi rollonk el nem felletkeszet, mi az Nagyságod szolgálaiara hala Istennek mind feienkent io es türhető egesegben vagjonk az melliet Nagyságodnakis sziből kivanok, hogi sok esztendeigh tartasék Nagyságod io egesegben köszötönk s Nagyságodnak szolgálhasonk mindniaian. Az Nagyságod attiai inteset szeretetel vetem es ugis olvastam el hygie Nagyságod, hogi ha vgi volnais az Nagyságod parancsolatiara es intesere el tavosztatnam magamtol, de vgi latom abamagamat hogi nincsen aban semi vétkem, mivel tudom

azt, hogy sem egesezemre, sem böcsöletemre, sem vram
 es sem az Nagysagod szolgatiara nem volnek vgi osz-
 tan ellegses. De az ki megh legh nagioab az ödvös-
 ségembennis nagi által gatlo vram lenne, ha mar az
 vtrol egiczter el tertem, az kin az ödvössegre nem me-
 hetem volna, mostan imar esz kicsin gioniöröséses ital-
 lal el higie Nagysagod el nem keszdem, es el sem aka-
 rom veszteti es rontani vele az eödvösegemnek utat, de
 ugi gondolom, hogy az ki Nagysagodat eszen dollogh
 felleöl informalta, en fellölem nem szinten volt io aka-
 rom, es nemis ismer iol vagi hogy nem igen giakorta
 ivot vellem egiest, ne talland inkab az banta es azért
 fogta ream hogy reszegeskedem, hogy vele igen ioszanon
 voltam, es nem itam Aus Kast vele, azal azt hozhat-
 nam ki, hogy soha reszegh nem letem volna, vagi nem
 lehetnek vgi teczik hogy nem mondhatom azt legh fő
 képen Nagysagod ellöt, de azt biszomial irhatom Nagy-
 sagodnak, hogy nem vagiok oli ellensege az bornak,
 mint az Nagysagod lakta földön egi nemelyek, hogy
 annira megh haragutanak az szegeni bora, hogy egi ora-
 igh sem lehet niugodalma miatok és ha kölöm birsagat
 nem vallaltak, hat az magok torkokal birsagolnak es ugi
 böntetik mint ha mar az bor volna az oka az eseteknek,
 hogy rea haragosznak es birsagiszák. Nagysagod kerem,
 hogy afele rosz hireket en fellölem ennek vtannais el ne
 higien söt inkab kerem allaszatosan Nagysagodat, hogy
 afelekröl incsen es fegien ha mi a felle roszat cseleked-
 nem az ki nem hozsam illenek, vgi tudom Nagysagod-
 nak előbbi szeretetit megh ismerni, hozsam és megh
 szolgálni Nagysagodnak, de hogy mi Nagysagodról el
 felletkesztönk volna azt ne agia Isten nekem ernem, söt
 inkab Nagysagod fellöl minden io akaroimal es az
 Nagysagod io akaroival minden io emlekeszetben vol-
 tonk Nagysagod fellöl gyarkortasagal, söt meg az mi
 vékoni imadcsaginkbanis emlekeszetben volt Nagysagod,
 hogy az Isten Nagysagodat sok esztendeigh tarcon
 megh io egesegeben az en es többek szerencseiere, hogy
 Nagysagodat enni irasomal mollestalom, kerem allasza-
 tosan hogy ennekem aszokrol megh bocason ha mi
 vetek eset irasomban, nem egieb az oka, hanem hogy

azt az rosz hirt akarom el vetni magamról hogy Nagysagod ellőt afele hirem ne legien, mert még esz ideigh megh oltalmasztam magam a fele hirektől, ennek vtannais azon leszek, hogi Nagysagodnak ne hagiak rosz hirt fellőlem vinni, hanem inkább szolgálni igekeszem Nagysagodnak vallamiben fog parancsolni Nagysagod. Atiamfia Nagysagodnak allaszatos szolgatiat ajanlia és megh igekeszi szolgálni Nagysagodnak, hogi rola sem felletkeszet el Nagysagod, most Nagysagodnak semi oli hirt nem irhatok mivel Nagysagod inkább hallia az hireket, hogi sem en, hanem azt, hogi it az töröktől fellök, hogi reank iőne az a hire. Nagysagodnak ayanlom allaszatos szolgatiomat es kerem azon, hogi Gracziailabol ki ne vesen, hanem inkább parancsolion Nagysagod, adia Isten hogi az mikor lathatom Nagysagodat, lathasam kedves io egesegben, Istententől (Igy!) kivanom sziből Nagysagodnak sokaigh valo io egesegben valo megh tartasat. Datum in Arcze nostro (Igy!) Rohoncz die 11 Juli anno 1634.

Kivül: 1634. Kardinalnak irt levelemnek az párja. Egy iv papiron, elejétől végig gr. Batthyány Ádám írása.

5. 1635. *julius 9. Pozsony.*

Pázmány Péter levele gróf Batthyány Ádámhoz.

Spectabilis ac magnifice domine comes uti fili observandissime.

Salutem et nostri commendationem praemissa. Az Ur Isten kegyelmedet kiuánsági szerint valo jokkal meg-aldgia.

Káldi uram az kegyelmed levelét nekünk megh hozta, noha voltunk oli reménségben, hogy kegyelmedet személlünk szerint lássuk, de miuel az most el mult, sziubul kiuánniuk, hogy az mikor kegyelmedet láttiuk láthassuk kegyelmedet sok esztendeigh kedves egésségben. Az kegyelmed dolgai állapotját s arrul való discursusunkat, Káldi urammal az mideőn szemben lészen kegyelmed, ő kegyelmétül bőségesen meg érti, neis kételkedgiék kegyelmed az mi kegyelmedhez való igaz io akaratunkban, valamiben az alkolmatosság engedi, kegyelmednek szeretettel szolgatiatunkkal kedueskedni igie-

kezünk. Tarcsa meg Isten kegyelmedet kedues jo egés-
ségben.

Posonii die 9. Julii anno 1635.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae
addictissimus ad serviendum

Cardinalis Pazmany

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino comi-
miti Adamo de Bottián, partium regni Hungariae Trans-
danubianarum ac praesidiorum Canisiae oppositorum
supremo generali, sacrae caesariae regiaequae maiestatis
consiliario et cubiculario etc. Domino uti filio obser-
vandissimo.

Egy iv papiron, kívül zárópecséttel, melynek körirata:
PETRVS S. (acrae) R.(omanae) E.(cclesiae) CARD.(inalis) PAZ-
MANY ARCH.(iepiscopus) STRI.(goniensis).

6. 1635. szeptember 1. A turóczi kolostorban.

Pázmány Péter levele gróf Batthyány Admhoz.

Spectabilis ac magnifice domine comes, tanquam
fili observandissime.

Salute et servitiorum meorum paratissima commen-
datione premissa.

Isten kegyelmedet kiuánság szerint valo kedues sok
jokkal Aszoniommal edgiüt megh áldja.

Az kegyelmed 26. Augusti irt leuelét, az kegyel-
med jámbor szolgáláa megh hoszta, melliet nagy szere-
tettel és böcsülettel véuén, igen örülöm, hogi Isten ke-
gyelmedeket egészségben tartja, s ennek utánná-is él-
tesse sziübul kiuánom. Káldi uram által kegyelmednek
valo uszenetemben én egjébet nem kiuántám, hanem,
hogj ha Isten kegyelmedet magát személié szerint hoszta
volna Posomban, az el mult minápj végészesre, öruen-
desztem volna, ha kegyelmedet jelen létéuel akkor lát-
tam volna és szolgálhattam volna, és az dolgot jó vég-
gel, az kegyelmedek jo egységére hozshattam volna: noha
ugj, az mint Káldi uram bizoniságom lehetet, semmiben
kegyelmedhez jo akaromat meg nem vontam, seöt
ennekutánais minden alkolmatossággal, az mire elégsé-
ges lészek kegyelmednek szeretettel szolgálatommal ked-
ueskedni igjekezem. És miuel az jo Isten Cancellarius
uramot ez árniék világbol magához szolitotta, nem ké-

sem immár ide, hamar nap vissza megjek Posoni felé. Kegyelmed annak okáért ha miben gondollia, hogj én kegyelmednek szolgálhatok, jo sziuel szolgálók.

Tarcsa megh Isten s aldgja meg kegyelmedet Aszoniommal edgiut Keduesen, io — egésségben.

Turocy ex Claustro nostro prima septembris 1635.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Amicus addictissimus Cardinalis Pazman

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino Comiti Adamo de Bottján, partium regni Hungariae Transdanubianarum et praesidiorum Canisiae oppositorum supremo generali, ac sacrae Caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario etc. Domino uti filio nostro observandissimo.

Eredetie egy iv levélpapiron, a már ismert köriratu gyürüs zárópecséttel.

7. 1635. november 19. Sellye.

Pázmány Péter levele gróf Batthyány Ádámhoz.

Spectabilis ac magnifice domine comes.

Salute, ac officii nostri commendatione praemissa.

Isten minden kiuanta, lelki és testi jokkal áldgja meg kegyelmedet. Az kegyelmed leuelét nagy szeretettel veuen, örömmel értettem, hogy az Ur Isten Aszonyomnak eő kegyelmének fiu magzatot adot. És miuel Én ayanlottam kegyelmednek arra magamot, hogy az Ur Istennek ebbéli kegyelmességét nyeri kegyelmed, kész lészek a kegyelmed szolgálattyára. Mely dologrul kegyelmednek mostis azt irom; hogy Isten egésségemet meg taruán, e jöü penteken Posomba akarok lenni, ott kegyelmeddel többet szoluán, a dolgot talán nem kell hallasztani. Az én szandékom és el végezet akaratom az, hogy miuel az szent Aduent csiak szinte előttünk vagyon, annak előtte menne végbe a dolog; Ugy hogy, ugyan most Posonbul rándulnánk oda, ennekis alkotmatosban esnék, ha ezen fáratsággal, Posonbul kegyelmedhez mennék. Ezeknek uthánna tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet kedues jó egésségben.

Selliae 19. Novembris anno 1635.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Addictissimus ex corde Cardinalis Pazman

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino comiti Adamo de Bottyan, partium regni Hungariae trans Danubianarum et praesidiorum Canisiae oppositorum supremo generali, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario etc. Domino uti filio observandissimo.

Eredetie egy iv levélpapiron, a már ismert köriratu zárópecséttel.

S. 1636. március 5. Pozsony.

Pázmány Péter levele gróf Batthyán Ádámmhoz.

Spectabilis ac magnifice domine uti fili observandissime.

Salute et servitiorum commendatione premissa.

Az kegyelmed leuelét nagi szeretettel és bötsülettel vettem, akaromis igen, hogy Isten kegyelmedet egészségben tarcsa.

Biszoni dologh szubul kiuántam volna, ha az Ur Isten az kegyelmed szuét és az Bottjániné Aszoniom akarattját arra vitte és uezérlette volna, hogj kegyelme-tek, mint annja és fiu, egjmással ugj alkodot volna, a mint az kegyelme-tek kötelessége kiuánná. De miuel ebben valo reménséggh csak nem meg-hult bennem: Énis ugj itilem, hogj ha kegyelme-tek külömben nem uégeszhet, job törüenibeöl ki menni, hogi sem mindenkor veszekedni; Mindazonáltal, ha lehetne, most is azt kiuánnám, hogj kegyelme-tek csendességgel egyj más értelemmel uégeszne. Irtam ezen dolog felől Cancellarius uramnak, kérem kegyelmedet, adassa meg a leuelet. Ezzel tarcsa Isten kegyelmedet és áldgja meg minden jokkal.

Posonii 5 Martii 1636.

kegyelmednek jo akaroja

Cardinalis Pazman.

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino Adamo de Battjan, partium regni Hungariae trans danubianarum et praesidiorum Canisiae oppositorum supremo generali ac sacrae caesareae regiaeque maiestatis cubiculario et consiliario etc. Domino uti fili observandissimo.

Eredetie egy iv levélpapiron, a már ismert köriratu gyürüs zárópecséttel.

9. 1636. május 11. Sellye.

Pázmány Péter levele gróf Batthyány Ádámmhoz.

Spectabilis ac magnifice domine.

Istentől kegyelmednek mint fiam uramnak üdüőséges jokat kiuanok. Az kegyelmed jó hire neuét haluán Nadany István vram, szinte Bihar warmegyéből ide ki jöt, hogy az kegyelmed böchülletes uduarában lászson hallyon és tanollyon. Miuel azért régi tös-gyökeres és fő renden ualo emberek az Naganyak; nagy szeretettel énis commendalom kegyelmednek.

Vgy uagyon, hogy csak nem gyermeksegetől fogua én tanettattam, mind Nagy Szombatba, mind pedig Bécsbe, az Jesuitaknál ennyihány esztendeig, remeluén, hogy a kaluinistaságból, melyben neuelkedet, ki tisztullyon, de a beléje avasodot konkolj, mint ez ideig kinem gyomláttatot belőle, noha alkolmasént megh erőtlenedet; És oly remenségben vagyok, hogy az kegyelmed böchülletes Uduarában, világosban meg esmeri az lgazságot, mint hogy azt szüem szerentis kiuánom.

És ezzel Istentől kegyelmednek minden jokat kérek.

Selliae 11 May 1636.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Tanquam Pater addictissimus

Cardinalis Pazman

Kivül címzés: Spectabili ac magnifico domino comiti Adamo de Battyán, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et cubiculario ac partium regni Hungariae trans Danubianarum et praesidiorum Canisiae oppositorum supremo generali etc. Domino uti filio observandissimo.

Egy iv papiron, kívül a már ismert köriratu gyűrüs zárópecséttel.

Valószínűleg Pázmány 8. szám alatt közölt levelére, vagy ezzel összefüggőleg írta Batthyány Ádám a következő tartalmu levelet:

Miben legien az én állapotom, es dolgom aszonjom Anjammal, es Hugajmmal Nagysagodnal njluan uagion, az ő Fölseghe parancholattjabul es az Nagysagod io teczeseből Posenban letemben sem leszek vala az io alkulutl ideghen, kárommal pedigh csak enjhödik uala

aszonjom Anjam, es lehet uala edgiessegh köztünk. Hogy pedigh az ő Nagysaga ideghenseregerezue töuab káromat szenuedhessem, ez ideigh ualotis megh sokaluan ugi teczik nem kiuanhattia magais ő Nagysaga tölem, kire nezue Chasar Vrunknak akarom supplicatiomat be adnom, hogy az melj törüenbeli utam ő Fölseghe akarattjabul masnak informatiojara meg tartoztatot, azont ő Fölseghe föl szabadjtana, ne lennek egiedöl én az, az egész Orszagbeliek közöl, kjnek törüennjel ne lenne szabad praetensioit es causait prosequalni, nem tilalmaztatik senkj attul, akar iusta akar iniusta causaja legien, hogy ne legien szabad törüent kezdennj, arra ualo az törüenj megh itellie allapatjat es ha heltelennek talaltatik ueti az törüenj. Vgi hiszem be aduan ő Fölsegenek supplicatiomat Nagysagodtul informatiot fogh ő Fölseghe uennj, kerem azert Nagysagodat ez ideigh hozam mutatot Attjai io akarattja szerent, most se szönnjek intercedalnj ő Fölseghenel mellettem Nagysagod, had szabadullion föl az en törüenj utam, lehessek enis csendesseb sziucl, ha semmit sem ad az törüenj; sem tehetek rola acquiescalok, ugi fogom tudnj, hogy az törüenj uet el mellöle.

Nagysagod elöt uagion azis az kik az opiniot ő Fölseghenek attak mjnt ertjk ast ahun ast irtak: Stantibus transactionibus procedere non potest. Ha pedigh az azonj ő Nagysaga az conditiokat nem adimplealta (az mint hogy nemis) utam leszen, estis ualassa az bjro köztönk enjm leszen negh bizonjetannj, hogy egi nihankeppen megh szegte ő Nagysaga.

Megh emlekezik arrulis Nagysagod, hogy mikor aszonjossal ő Nagysagual utolban Rohonczon csereben uisla adasa felöl uegeztem Nagysagod es Palatjnus Vram elöt, akkor semmi emlekezet köztönk az első transactionul nem uolt, annjual inkab, hogy ualamj conuictiot uettem uolna magamra es annak exequalasara Palatjnus Vrnak attam uolna autoritast, nem leuen semmi kentelenseghben.

Az Nagysagod hozam ualo io akarattjat megh igiekezem Nagysagodnak szolgalnj.

Kivül: Cardinal Paszmaninak.

Fél iv papiron.

Pázmány irásai a keszthelyi levéltárban.

A keszthelyi hercegi levéltár Pázmánynak három kiadatlan levelét őrzi, vannak azonban itt Pázmányhoz intézett levelek is. Így pl. Bethlen Gábornak, Lippay Györgynek 2-2, a Seni-i kardinálisnak egy, Sennyeynek pedig több levele. Mivel azonban ezek politikai tartalmu levelek és Pázmány életének történetéhez semmiféle adatot nem szolgáltatnak, közlésüket mellőztük.

1627-ben, a szőnyi béketárgyalások alkalmával, a bécsi udvarban egy háborus párt látszott felülkerekedni. Ezen párt élén úgy látszik Meggau Lénárd és Trautmansdorf titkos tanácsosok¹⁾ állottak. Pázmány, aki úgy látta, hogy egy oktalanul felidézett háboru nemcsak Magyarországnak, de a német birodalomnak is árthat, e két titkos tanácsoshoz intézte béke párti iratát, melyben miután kifejti, hogy a törökkel való tárgyalások mikéntjében veszedelmet lát, kötelességének tartja figyelmeztető szavát idejében fölemelni, nehogy az elmulasztott alkalmat később meg kelljen bánni.

A titkos tanácsosok jól tudják, hogy a kincstárnak milyenek a nehézségei, hogy a tartományok milyen elpusztult állapotban vannak, tudják, hogy a birodalomtól, a Szent Széktől, a többi idegen fejedelmektől mit lehet várni abban az esetben, ha a törökkel háboru kezdődne. Jobban tudják, mint ő, hogy a török, ha kell, a perzsákkal könnyedén megbékélhet stb. és így főleg három dolog az, ami őt a Törökkel kötendő béke felé mozdítja, úgy mint:

1. Ha most háboru indíttatnék, Bethlen kétségkívül a törökhöz csatlakozik és a magyarok nagy részét is a maga pártjára fogja vonzani, ami a szomszéd provinciákra is veszélyt hozhat és a felség seregének is árthat.

¹⁾ Meggau Lénárd császári titkos tanácsos, főkamrás mester 1619. december végén Pozsonyban, mint II. Ferdinánd király egyik biztosa megjelent Bethlen és a magyar rendek előtt. A királyi biztosok tiszteletére rendezett ünnepi ebédén szörnyen bevergatták. (*Frankl: Pázmány Péter és kora, I. k. 530, 532. 1.*)

2. Ha fizetetlen sereget hoznak Magyarországra, az itt biztosan lázadni fog és Bécs külvárosait támadja meg, amint az már Basta György idejében is megtörtént. A fizetetlen sereg Magyarországon bárhova fordul, mindent üresen és pusztán talál, s így végre is az éhségtől, ellenséges támadástól és egyéb alkalmatlanságoktól kényszerítve egész biztosan Ausztriába megy, a magyar határokat a török prédájára hagyva, ő maga Ausztriát fogja fölprédálni.

3. Azok a dolgok, amelyek most a törökkel viszálykodás tárgyát képezik, olyasfélék, amelyek egykor minden ellenkezés nélkül elfogadtattak és a királyi felség több ízben biztosítékot adott, hogy az ország beleegyezése nélkül háborút nem indít. Ezen béke nem örökös, sőt nagyon is rövid életű, s háborura mindig lesz ok, ha a katonai kincstár, az itthoni biztonság és a megreformált hadsereg nem hiányzanak.

Most sem politikai, sem teológiai okot nem lát arra, hogy a keresztény világ a háboru veszélyének tétessék ki.

Ugy látszik Pázmány érvei hatottak, mert ezen évben a törökkel az ugynevezett szőnyi béke mégis csak létre jött.

Pázmány *második* irásának, amely 1634 december 2-án kelt, szülőoka a közte és gr. Eszterházy Miklós nádor közt fennálló politikai ellentét volt. Mind a két férfiú erős akaratu és hatalomvágyó lévén, ez természetesen összeütközésekre vezetett, egyik is másik is a politikai harcok hevében hibás és helytelen cselekedetekre ragadtatta magát, egyik sem akart az általa helyesnek vélt álláspontból engedni, így azután a politikai nézeteltérés szinte állandó volt közöttük és a harcnak csak Pázmány halála vetett véget.

A két nagyvonalu férfiú közötti politikai viszályt bőven ismerteti Fraknói, aki megírja, hogy álláspontjukat hiteles helyek előtt eszközölt óvásokban és ellenóvásokban rögzítették és ennek a politikai harcnak egyik állomása Pázmány 1634. december 2-án kelt irata, mely ellenóvás Eszterháznak azon cáfoló irata ellen, melyet titkárával Nyéky Jánossal három káptalan előtt fölolvastak.

tatott, de a hiteles helyi jegyzőkönyvekbe be nem iratott, mert a nádor a királynak megígérte, hogy a cáfoló irat tartalmát a hiteles helyi jegyzőkönyvekbe beiratni nem fogja.²⁾

Eszterházy tehát a királynak tett ígéretét ebben a formában tartotta meg. Pázmány ellenővését hat pontba foglalja, és itt-ott kiütkezik irásából bizonyos rezignáció, érezni, hogy a nádorral folyó ezen áldatlan harc valószínűséggel fájdalmat okoz neki.

Hanuy Pázmány összegyűjtött levelei II. kötetében az 527—529. oldalakon 1634. december 1-ről Pozsonyból keltező közli ennek az óvásnak egy sürített kivonatát, ennek szövege azonban a készhelyi szövegtől lényegesen eltér.

Pázmány *harmadik* iratában, mint magyar ember erősen kifogásolja, hogy a felség az ottomán portához akkor, amidőn nem a római szent birodalom, hanem a magyar király nevében és kizárólag magyar ügyben küld követet, az ügyet a főbb magyarokkal nem közli, noha ezek Magyarország javára többet tehetnének, mint azok, akik Magyarországot éppen csak hogy a küszöbről üdvözlik. A követküldés akkori mikéntje ellen Pázmány négy pontba foglalva teszi meg észrevételeit.

a)

1627. augusztus 26. Pozsony.

Pázmány Péter levele Trautmansdorf és Meggau császári titkos tanácsosokhoz, melyben írja hogy bár olyan ügyekbe, amelyek nem tartoznak rá, nem akar beavatkozni, mégis a fenyegető köznyomoruság megelőzésére őket, mint a felség titkos tanácsosait tájékoztatni óhajtja mindazokról, melyeket a közjó érdekében közölni szükségesnek ítél. Azután három pontban terjedelmesen kifejti a törökkel való békekötés melletti érveit, és föltárja egy esetleges török háború hátrányait.

Domino Trautmanstorff.

Domino Meggau.

Illustrissime domine, domine colendissime.

Quamvis ego negotiis meis ecclesiasticis interitus,

²⁾ *Frankl*: I. m. III. k. 93. skk. 11. — *Fraknoi*: Pázmány Péter, 1570—1637. Történelmi Életrajzok, 259—266. l.

iis quae ad me non spectant inmisceri nolim; quia tamen aliquos conscientiae stimulos sentio, si publicas calamitates imminentes, quantum tenuitas mea fert, praevertere non laborem; idcirco illustrissimam dominationem vestram tanquam arcani consilii maiestatis suae conscium informare volui de iis, quae necessaria iudico bono publico.

In hoc praesenti cum turcis tractatu, video magna pericula, quae nisi mature praecaveantur, vereor ne sero paeniteat neglectae occasionis. Scit illustrissima dominatio vestra ultimum aleae iactum necdum in bellis imperii factum esse. Scit, quae sint aerarii difficultates, quae provinciarum vastitates, quae militum licentiae. Quid ex imperio, quid a summo pontifice, quid a caeteris principibus externis expectari possit, si bellum Turcicum inchoatur, melius quam ego, novit, quam facile sit Turcis cum Persa componere, quanta rei, diuturno tempore continuari bellum semel inchoatum debeat, superiorum bellorum memoria satis docet. Atque ideo his omnibus sepositis, tria sunt, quae maxime me movent, ut omnino pacem cum Turcis stabiendam existimem.

Primum est, quod si hoc tempore bellum excite- tur, absque ullo dubio Betlenius Turcis se iunget: Et suae auctoritate Vngaros maxima parte (exceptis semper fideles) ad se trahet: quam et vicinis provinciis periculosum et exercitibus suae maiestatis noxium sit futurum, vestra illustrissima dominatio cogitet. Nonne praestaret lucrari tempus ac exitum Betlenii Turcarum addic- tissimi praestolari.

Secundum est, si exercitus insolutus in Vngariam ducatur, certo credat illustrissima dominatio vestra, quod hic rebellabunt et ad ipsa Vienna suburbia ibunt, prout Georgii Basta temporibus, emeritaque stipendia ibi recipient. Nec aliter facere poterunt. Nam nunc in imperio opulenta oppida ac civitates suppeditant avaro militi non necessaria ad victum, sed deliciosa ad lupum. In Vngaria, quicumque miles insolutus se verterit, omnia vacua ac desolata inveniet, ac tandem fame, hostili in- cursione, aliisque incomodis adactus, certo certius hinc

in Austriam ibit, praeda Turcis confinia relinquet, praedabitur ipse Austriam.

Tertium est, quod ea quae nunc cum Turcis disceptantur, eiusmodi sunt, ut olim sine controversia acceptata fuissent et nisi nunc acceptentur, studio bellum quaesitum esse videatur. Addent plurimi regia suae maiestatis assecuratione promissum esse, bellum absque regni consensu non movendum. Non aeterna, sed breve ad tempus duratura haec pax est. Nec unquam occasiones deerunt belli, si modo aerarium militare, securitas domestica, reformata militia non desint. Et quid tandem est pro quo inter incendia imperii, tam valido hosti bellum indicendum? Vaciam reddere non vult: legationem prior mittere detrectat Turca. Equidem ego nec politica, nec theologica ratione consultum vos securum puto, rempublicam christianam pro hisce punctis tanto discrimini exponere. Nemo enim, nisi qui statum orbis modernum novit, cogitare potest, quot a tergo hostes excitari possint, si Caesar bello Turcico implicetur.

Nec Vacium, nec legatio tanti sunt, ut unius mensis militaria stipendia pensent, proinde aureo hamo piscari eos cum augusto caesare dicere possum, qui rem tantillam tam diuturno ac formidabili bello redimendam existiment. Dedititorum pagorum quanta maxima poterit ratio habeatur. Si aliud obtineri non poterit, nulla facta concessione sanciat, ne quis deinceps pagus ad deditionem cogatur.

Haec ego illustrissimae dominationi vestrae suggerere non deberem, qui plura longe belli incomoda intelligere potest: sed quoniam et maiestati suae domino nostro clementissimo iam pridem hac de re scripsi, volui hac quoque ratione constientiam meam absolvere, ne pericula imminetia ulla ex parte in me redundant. Deum oro, ut suae maiestatis consilia diriget, meque illustrissimae dominationis vestrae servitio devoveo ac eidem a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii 26 Augusti 1627.

Eredeti fogalmazvány, Pázmány keze írása, egy iv papiron, a herceg Festetics család keszthelyi levéltárában, Missilisek.

b)

1634. december 2.

Pázmány Péter tiltakozása Eszterházy Miklós nádor azon cáfoló iratára melyet titkárával, Nyéky János-sal az esztergomi, pozsonyi és nyitrai káptalanok előtt fölolvastott és a káptalani jegyzőkönyvekbe Pázmány ellenővése mellé bejegyeztette, hogy az érsek vádjaira kellően megfelelt.

Eminentissimus Cardinalis etc. coram nobis protestatus est in hunc modum.

Quod quidam Joannes Nyeki, hisce proxime praeterlapsis diebus, absque ullis fiduciariis litteris (quibus subniti debent aliena negotia agentes) nomine alieno protestationem quandam fecerit non solum in capitulis Strigoniensi, Nitriensi, Posoniensi, sed et coram aliis, ad quos nihil ea res spectabat, solum ut virus maledictoriae largius spargeretur. Hanc vero protestationem non veritate, sed solo verborum acervo suffarcinatam, licet maximo audientium taedio ex scripto (velut oracula) recitarit, copiam tamen scripti nec capitulis, nec aliis committere voluit. Itaque cum nobis plene constare non possit, quid protestatio dicta contineat: atque etiam si constaret, tanquam famosum libellum prorsus contemneremus, ne tamen silentio veritas opprimi videatur nec nocendi voluntate nec ullo sinistro affectu sed pure ac sincere solum ut suus veritati sit locus, errata haud sane levia, quae ex dicta protestatione ad nos perlata sunt, necessario detegenda fuerunt.

Primo igitur queritur protestans diffamatum palatinum eo quod in capitulis contra ipsum protestati sumus. Recte id quidem concludit, si a se incipit protestans. Nam ipse nulla utilitate ac necessitate protestationem in capitulo Nitriensi praemisit, qua status ac ordines omnes regni gravissime sugillavit. Silentio approbari tam gravem notam; prorsus illicitum fuit. Vetus lex est: Qui dicit quae vult; paratus sit audire quae non vult, quocirca sibi imputet qui causam dedit, imo necessitatem imposuit merae ac purae veritatis aperiundae.

Secundo: Affirmat protestans nos scripsisse ac

effecisse, ne domini Palatini literae de insurrectione publicarentur in conventibus nobilium. Caedatur istud, si protestans literas ea de re a nobis scriptas produxerit, ni producat calumniatoris nomen reformidet. Nunquam ea de re (ne literae domini palatini publicarentur) vel scripsimus, vel cum ullo homine oretenus egimus. Relatum nobis, et quidem post a viris primariis fuit quod maturiorum virorum consensu honorificentius visum, ne legerentur literae domini palatini, si quidem evidenter notorium erat, causam, quae pro insurrectione assignabatur, non subsistere. Sed esto: Ea omnia scripserimus, dixerimus, procuraverimus quod factum non est. Nostro jure, sine cuiusquam injuria uti potuimus. Quis enim nobis prohibeat, quo minus apertum animi sensum de negotiis publicam patriae quietem spectantibus libere promamus? Semper fuimus ac etiam num eius sententiae sumus, dominum palatinum non posse militarem insurrectionem statibus indicere: Sed id solius regiae maiestatis esse. En comitia prae foribus sunt, si jus regium hac in parte domino palatino tribuetur, mutemus opinionem.

Tertio. Accusat nos protestans: quod cum principe Transylvaniae missis per ditiones Turcicas literis coluserimus contra palatinum et regiam maiestatem: Eaque re laesam maiestatem asseverat. Gravis accusatio, quam nec nos, nec (ut putamus) dominus princeps Transylvaniae silentio praeteribimus. Ut vero protestans veritatem noscat, scire debet, nos quidem cum domino principe Transylvaniae amicitiam colere et constanter deinceps quoque colere velle quo ad usque initum cum regia maiestate foedus pacis dominus princeps coluerit. Nunquam tamen nos ullas domini principis literas publicum negotium concernentes accepisse, nunquam rescripsisse, nisi communicatis literis suae maiestati: Quidquid scripsimus, semper ex nutu ac voluntate maiestatis suae scripsimus. Provoco in hoc ad archiva caesarea: ad ipsam caesareae maiestatis recognitionem: ad literas per me domino principi scriptas, a copias in mea cancellaria reservatas. Cum dominus palatinus Cassoviam ibat in instructione a sua maiestate expres-

sum mandatum habuit, ne quidquam hostile tentaret; defensive se haberet; ultra Tibiscum non duceret. Postquam exercitu ultra Tibiscum promotus, gravem cladem accepit. Scripsimus aequidem saepius responsum principi: sed semper maiestate sua conscia. Argumentum vero literarum non alia fuere, quam ut rationibus ac motivis domino principi id suaderemus, quod generosus princeps prudentissime fecit, videret ne victoriam prosequatur: ne bello Vngariam involvat; ne se periculis obiectet. Quod vero princeps Transylvaniae per ditiones Turcicas ad nos misit cursores suos: fuit dominus palatinus, qui contra jus gentium patibulum minatus est cursori principis, qui ordinaria veredariorum via literas ad nos deferebat suae maiestati notificandas.

Quarto accusat nos protestans: Quod ex praeconcepto in dominum palatinum odio et indomitis passionibus fecimus protestationem etc. Cordium ut video inspector est protestator iste, qui de scopo actionum nostrarum, deque odio interno tam libere pronuntiat. Nos vero coram Deo ac mundo protestamur: Nos nullum hominem odio habere nedum palatinum: quem filii loco habemus. Et etiam si contra nos sequius ageret, quam filium deceret, eo animo aspiceremus, quo pater aegrotantis filii tumultuationem. Nullae nobis privatim causae sunt odiorum cum domino palatino: Nullae inter nos lites: Nullae de ullis utilitatibus praetensiones: Neque est quidquam in domino palatino quod nos invidere vel possimus vel vellemus. Sola et unica causa cur dominus palatinus alieniori a nobis est animo, quia de negotiis patriae salutem concernentibus, libere sententiam dicimus. Et si quid in actionibus domini palatini non probamus (quis enim optare vel sperare audeat, ut omnia ipsius acta probentur omnibus) illud ingenua libertate non approbamus. Protestationem vero adeo non inconsulte, nec praecipitanter fecimus, ut prius suae quoque maiestati recognoscendam transmiserimus. De nostris actionibus protestanti iudicium non permittitur. Utinam Moysis instar in sinum mittat dexteram protestans ac sese qualis est videat. Utinam ibi aliquid praeter meram perturbatae mentis passionem contempletur.

Quinto. Prout ad nos perlatum est protestans id quoque in illa verbosi voluminis farragine attigit, nos in protestatione nostra, false conficta dixisse: Articulos regni detorsisse: qua in re libenter patiar, ut vorax habeatur protestator, si collatis nostrae et palatinalis protestationis verbis deprehendetur, quidquam tantum, quidquam tantillum a nobis confictum esse. Quod protestatio Nitriae facta inconsulte prompsit, id clarius expressimus absque ulla fictione: Articulum nullum nominavimus, praeter illum, qui de banderio regio meminit. Quem ut iacet accipimus.

Sexto queritur protestans nos in negotia regni secularia immiscere. Qua in re, quod quibusdam servator noster, id nos reponimus. Cantamus et non saltatis: plangimus et non lachrimamini. Saepe dominum palatinum scripto ac voce querulum audivimus, se solum, se unicum sub pondere negotiorum regni relictum.

Nunc queritur nos, quod negotiis regni non abstinemus. Verum ne nesciat dominus palatinus sicut in rebus supervacuis ac noxiis, opem ac operam nostram retrahimus. Ita ubi necessitas postulat, studium ac laborem nostrum libenter impendimus Patriae, eaque in re jure nostro utimur, quod a domino palatino circumscribi nullo modo patiemur. Haec sunt, quae ex protestantis scripto ad nostram notitiam venere, quae omnia necessario declaranda fuere, ne falsitas pro veritate haberetur. Parati deinceps veritatem idoneis documentis uberius declarare. Multa enim sunt, quae consulto reticemus, cum non exasperare, sed veritatem suo loco manere intendamus.

Kivül más irással: 1634. Protestatio Joannis Nyeki ratione palatini; nomine Cardinalis Strigoniensis.

Eredeti fogalmazvány két iv papiron, mindvégig Pázmány keze írása, a herceg Festetics család keszthelyi levéltárában, a Missilisek közt.

c)

Év nélkül.

Pázmány Péter négy pontba foglalalt véleménye a követküldési jogot illetőleg.

Considerationes

1. Quoniam legati suae maiestatis ad portam Ottomanicam, non sacri Romani imperii, sed regis Vngariae nomine mittuntur: res que solam Vngariam concernentes primario ac praecipue tractant: Consultum mihi semper visum est, ut cum primoribus Vngariae confidentioribus communicentur res et tractatus cum Turcis instituendi. Nam ipsi et rerum patriae et commodorum incommodorum notitiam habentes, magnum lumen addere possunt. Autoritas interim penes maiestatem suam est, quid in bonum publicum fieri velit. Saepe etiam lamenta audivi non minimorum, qui de se ac suis agi, ac ipsos in negotio principali ne audiri quidem memorabant, affirmantes plura se vel nosse, vel pro fidelitate sua suggerere posse in bonum Vngariae, quam eos, qui Vngariam vix a limine salutarent.

2. Praeteritorum temporum memoriam recolens scio, usum non fuisse, ut quasi seorsim a regia maiestate nomine regni quisquam legato adiungeretur. Non solum, quod ea res videatur auctoritatis imminutio, quasi regiae maiestati cui regnum ac vitam commisimus, non satis fideremus: verum etiam quod forte, aliquid ad partem agere interdum posset alius, quam quod sua maiestas agat. A temporibus Bocskai bis terno missi huiusmodi adiuncti legato primario, tamen si relationes legatorum leguntur et eventus recoluntur, non tantum nullo usu, sed et incomodo.

3. Quando dominus Kupstainer legatione functus adiuncti ipsi fuerant aliqui. Hi quid ibi tractaverint de Transylvania invadenda: quove modo dominus Kupstainer obstiterit, discerptis et in ignem proiectis eorum instructionibus, sua maiestas recolere potest. Vereor ne similia aguntur, si porta hac aperiat.

Itaque iudico 'consultum, veteribus vestigiis in hac parte insistere. Ac supremam hanc auctoritatem maiestas vestra sibi reservet.

4. Nunc primum inita pace cum Transylvano si dominus Bercseni origine Transylvanus, ad Ottomanum mitteretur, verendum esset ne novis suspicionibus occasio daretur. Quamvis dominum Bercseni ego pro viro integerrimo habeam, ac de ipso certo credam quod extra limites a maiestate vestra illi praescriptos nec latum unguem decedet. Tamen ut continuato usu nova haec in rebellionibus introducta consuetudo introducatur, non puto consultum esse, nec utilitatem ullam video, nisi ut ad partem informationes aliquae deferantur, non tam bono publico, quam privatis praetensionibus deservientes.

Eredeti fogalmazvány egy iv papiron, mindvégig Pázmány írása, a herceg Festetics család keszthelyi levéltárában, a missisek közt.

Unedierte Briefe des Cardinal von Pázmány.

Wir veröffentlichen hier aus dem Körmender fürstlich Batthyányschen Archiv 9, und aus dem Keszthelyer fürstlich Festeticsischen Archivs 3 unedierte Briefe und Schriften des weitberühmten Cardinals, der der grösste Gegenreformer Ungarns war.

Es war auch Pázmány der die Conversion des Grafen Ádám von Batthyány durchführte. Das Körmender Archiv enthält die Correspondenz betreffs der Conversion des Grafen Ádám, welche in diesem Hefte theils veröffentlicht, theils bearbeitet wurde, und die Geschichte der Catolisierung des Grafen Ádám darstellt.

Zwischen der gräflichen Familie von Batthyány und Cardinal Pázmány bestanden stets freundliche Beziehungen, die bis zu Pázmánys Tode andauerten. In diesem Hefte sind auch diejenigen kleineren, Pázmánys Leben illustrierende Daten bearbeitet, welche im Körmender Archiv zu finden waren.

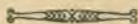
Schliesslich veröffentlichen wir drei Schriften des Cardinals politischen Inhalts aus dem Keszthelyer Archiv, wo Pázmány seine Meinung zu Gunsten über einen mit den Türken zu schliessenden Frieden äussert, ferner, wo er sich gegen die politischen Angriffe des damaligen Palatins, Grafen Nicolaus von Eszterházy zu Wehr setzt und endlich, wo er seine Meinung im Zusammenhang mit der ottomanischen Pforte kund gibt betreffs des ungarischen Gesandtenrechtes.

TARTALOM:

I. Bevezetés. A körmendi levéltár Pázmány levelei	—	3
II. Pázmány irásai a keszthelyi levéltárban	—	35
III. Német kivonat	— — — — —	46

*Minden, a Kőrmendi Füzetekkel kapcsolatos
ügyben, felvilágosítást a Szerkesztő
(Vonyarc-Vashegy, Zalamegye) ad.*

*Lakás- és címváltozás bejelentését tisztelettel
kérjük*

Postai csekszám: 52.423.